

УДК 342.951

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2023.29.23>

ВІЙСЬКОВО-ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: ЗАГАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Залужний Валерій Федорович,
orcid.org/0000-0002-1279-6275

аспірант

(Академія Державної пенітенціарної
служби, м. Чернігів, Україна)

Статтю присвячено аналізу та удосконаленню основних результатів розробки теорії військово-дисциплінарної відповідальності у контексті галузі адміністративного та військового права. Сформовано поняття військово-дисциплінарної відповідальності, установлено її правову природу, виділено особливості, визначено функції, мету та цілі.

Доведено, що військово-дисциплінарна відповідальність є специфічним засобом забезпечення дисципліни і правопорядку у Збройних Силах України та у прирівняних до них військових формуваннях, який опосередковується, з одного боку, обов'язком військовослужбовця зазнати передбачених законом заходів дисциплінарного стягнення за порушення військової дисципліни або/ та загального порядку управління; з іншого боку – обов'язком суб'єкта дисциплінарної влади (командира чи військового начальника) – певним чином відреагувати на зазначене правопорушення.

Обґрунтовано, що в основу дефініції військово-дисциплінарної відповідальності має бути покладено її розуміння як особливого виду юридичної відповідальності, спрямованого на забезпечення правомірної поведінки військовослужбовців під час виконання ними обов'язків військової служби, який реалізується у випадку порушення ними військової дисципліни, з метою відновлення усталеного порядку несення служби, військового правопорядку та порядку військового управління, а також із метою запобігання подальшим дисциплінарним та іншого роду правопорушенням.

Доведено, що військово-дисциплінарна відповідальність, як інститут адміністративного, військового права та елемент військового управління, є актом реагування уповноваженого на те суб'єкта (командира, військового начальника), що настає у разі здійснення військовослужбовцем дисциплінарного проступку (правопорушення), і полягає у обов'язку порушника зазнати визначених законодавством позбавлень чи обмежень матеріального чи морального характеру.

Установлено, що інститут військово-дисциплінарної відповідальності належить до галузей адміністративного та військового права, має публічно-правовий характер та спільну правову природу із юридичною відповідальністю. Доведено, що у широкому розумінні військово-дисциплінарна відповідальність є засобом охорони цінностей і благ, захищати які призначені Збройні Сили України; у вузькому – є засобом охорони правовідносин, які складають зміст військового обов'язку та специфічних взаємовідносин у військовому колективі, визначених порядком проходження військової служби.

Акцентовано, що сутність військово-дисциплінарної відповідальності об'єктивується через її функції, мету та цілі. Установлено, що зазначений правовий інститут виконує: а) превентивну; б) регулятивну, в) виховну, г) стимуляційну (мотивуючу); г) санкційну (штрафну) функції. Мета військово-дисциплінарної відповідальності полягає у забезпеченні такого рівня військової дисципліни, який би гарантував точне і безумовне виконання ЗС України службово-бойових завдань, інших завдань

за призначенням, та забезпечував би реалізацію засад і принципів військового управління як у мирний, так і, особливо, у воєнний час. Запропоновано цілями військово-дисциплінарної відповідальності вважати ті конкретні результати, яких суб'єкти дисциплінарної влади бажають досягти у разі застосування до особи-правопорушника законодавчо передбачених заходів відповідальності, у контексті превентивного впливу на інших осіб, відновлення порядку військового управління, виконання завдань підвищення рівня військової дисципліни та військового правопорядку тощо.

Наголошено на потребі подальшої розробки теорії військово-дисциплінарної відповідальності з тим, щоб на основі формування об'єктивного і цілісного знання про зазначене правове явище та інститут галузей адміністративного і військового права удосконалювати нормативні, організаційні та процесуальні засади його реалізації.

Ключові слова: військово-дисциплінарна відповідальність; військова дисципліна; військовослужбовці Збройних Сил України; військове управління; адміністративно-правовий інститут; функції, мета, ціль військово-дисциплінарної відповідальності.

MILITARY DISCIPLINARY RESPONSIBILITY: GENERAL AND THEORETICAL CHARACTERISTICS

Zaluzhnyi Valery Fedorovich,
orcid.org/0000-0002-1279-6275
Postgraduate Student
(Academy of the State Penitentiary
Service, Chernihiv, Ukraine)

The article is devoted to the analysis and improvement of the main results of the development of the theory of military disciplinary responsibility in the context of the field of administrative and military law. The concept of military disciplinary responsibility is formed, its legal nature is established, its features are highlighted, its functions, purpose and goals are defined.

It is proven that military disciplinary responsibility is a specific means of ensuring discipline and law and order in the Armed Forces of Ukraine and in military formations equivalent to them, which is mediated, on the one hand, by the duty of a serviceman to undergo disciplinary measures provided for by law for violation of military discipline or/and general order of management; on the other hand, it is the duty of the subject of disciplinary authority (commander or military chief) to react in a certain way to the specified offense.

It is substantiated that the definition of military disciplinary responsibility should be based on its understanding as a special type of legal responsibility aimed at ensuring the lawful behavior of servicemen during the performance of their military service duties, which is implemented in the event of a violation of military discipline by them, with the aim of restoring the established order of service, military law and order of military administration, as well as for the purpose of preventing further disciplinary and other offenses.

It is proven that military disciplinary responsibility, as an institution of administrative and military law and an element of military management, is an act of response of an authorized subject (commander, military chief) to what occurs in the event of a disciplinary offense (criminal offense) by a serviceman, and consists in the violator's obligation to undergo deprivations or restrictions of a material or moral nature defined by law.

It is established that the institution of military disciplinary responsibility belongs to the branches of administrative and military law, has a public-legal nature and a common legal nature with legal responsibility. It is proven that, in a broad sense, military disciplinary responsibility is a means of protecting the values and benefits that the Armed Forces of Ukraine are assigned to protect; in a narrow sense, it is a means of protecting legal

relations that make up the content of military duty and specific relationships in the military team, determined by the order of military service.

It is emphasized that the essence of military disciplinary responsibility is objectified through its functions, purpose and goals. It is established that the specified legal institution performs: a) preventive; b) regulatory, c) educational, d) stimulating (motivating); e) sanctioning (penal) functions. The purpose of military disciplinary responsibility is to ensure such a level of military discipline that would guarantee the exact and unconditional performance by the Armed Forces of Ukraine of service-combat tasks and other assigned tasks, and would ensure the implementation of the bases and principles of military management both in peacetime and, especially, in wartime. It is suggested that the goals of military disciplinary responsibility should be those specific results that the subjects of the disciplinary authority wish to achieve in the case of applying the legally prescribed measures of responsibility to the offender, in the context of preventive influence on other persons, restoration of the order of military administration, fulfillment of the tasks of raising the level of military discipline and military law and order, etc.

The need for further development of the theory of military disciplinary responsibility is emphasized in order to improve the normative, organizational and procedural principles of its implementation based on the formation of objective and holistic knowledge about the specified legal phenomenon and the institution of the branches of administrative and military law.

Key words: military disciplinary responsibility; military discipline; servicemen of the Armed Forces of Ukraine; military management; administrative and legal institute; functions, purpose, goal of military disciplinary responsibility.

Постановка проблеми. Здатність будь-якого військового формування виконувати завдання за призначенням залежить від багатьох складових, проте основним серед них є готовність особового складу до безумовного, точного і швидкого виконання наказу чи законодавчого припису, що складає сутність військової дисципліни. Особливої актуальності проблема удосконалення інституту військово-дисциплінарної відповідальності набуває у контексті задач військового управління за умов протистояння Сил оборони широкомасштабній збройній агресії російської федерації проти України. Відповідно, актуальною є потреба всебічного теоретичного аналізу адміністративно-правового інституту військово-дисциплінарної відповідальності, зокрема, з метою удосконалення зазначеного напрямку регулювання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загальну теорію дисциплінарної відповідальності розробляли В. Б. Авер'янов, А. В. Андрушко, Н. М. Вапнярчук, С. В. Грищенко, С. І. Кожушко, Т. В. Колеснік, Т. О. Коломоєць, Л. В. Корнута, О. Д. Новак, Є. Ю. Подорожній, О. І. Процевський, В. І. Щербина та ін. Проблематику дисциплінарних правовідносин у воєнізованих формуваннях розробляли В. М. Александров, В. М. Коломієць, А. С. Колотік, Н. В. Медведенко, В. П. Петков, С. Ю. Поляков, М. С. Туркот, С. С. Тюрін, В. К. Шкарпицька, В. В. Ягупов та ін. Завдяки зусиллям зазначених науковців обґрунтовано правові засади здійснення військової служби [1]; проаналізовано адміністративно-правові засади забезпечення правопорядку у ЗС України [2]; обґрунтовано ознаки військово-дисциплінарної відповідальності [3; 4]; встановлено відмінності між адміністративною і дисциплінарною відповідальністю військовослужбовців [5]; визначено особливості правового регулювання накладення дисциплінарних стягнень на військовослужбовців ЗС України [6]. Однак, загально-теоретичний аналіз військово-дисциплінарної відповідальності, за виключенням дисертаційної праці С. С. Тюріна [7] захищеної 2002 року, не здійснювався. Відтак, **актуальність** статті обумовлена необхідністю удосконалення загальнотеоретичної

характеристики військово-дисциплінарної відповідальності як правового явища та адміністративно-правового та військово-правового інституту, з метою удосконалення її нормативних, організаційних та процесуальних засад.

Метою статті є: здійснення загальнотеоретичного аналізу військово-дисциплінарної відповідальності як правового явища та інституту галузей адміністративного і військового права. Зазначена мета обумовлює **завдання** дослідження, а саме: 1) формування дефініції поняття військово-дисциплінарної відповідальності; 2) розкриття її ознак та юридичної природи; 3) визначення функції, мети та цілей.

Виклад основного матеріалу. Обґрунтування поняття військово-дисциплінарної відповідальності почнемо із акцентування на тому, що у вітчизняній правовій науці зазначене поняття розглядається як видова категорія більш широкого поняття юридичної відповідальності. Водночас, існує проблема визначення сутності юридичної відповідальності як такої. Відповідно до усталених у сучасній правовій науці підходів, юридичну відповідальність розглядають або як «1) різновид соціальної відповідальності, що полягає у дотриманні суб'єктами суспільно-правових відносин норм законодавства»; або як «2) застосування до правопорушників передбачених законодавством санкцій, що забезпечуються у примусовому порядку державою» [8, с. 29]. Тобто, юридичну відповідальність визнається або як складова теорії правовідносин, або як складова теорії легального примусу. Так, у межах першого підходу М. В. Цвік та О. В. Петришин визначають юридичну відповідальність як «передбачені нормами права і здійснювані в правових відносинах у процесуальному порядку уповноваженими державою суб'єктами засоби державного примусу до особи, яка вчинила правопорушення, що тягне за собою обов'язок зазнавати несприятливих наслідків особистого, майнового або організаційного характеру, вид і міра яких передбачені санкціями правових норм [9, с. 375]. У межах другого підходу Д. М. Лук'янець, зокрема, вважає, що юридична відповідальність – це «регламентована правовими нормами реакція з боку уповноважених суб'єктів на діяння фізичних або юридичних осіб (колективних суб'єктів), що можуть виражатися у недотриманні встановлених законом заборон, невиконанні встановлених законом обов'язків, порушенні цивільно-правових зобов'язань, завданні шкоди чи збитків і застосуванні до осіб, що вчинили такі діяння, засобів впливу, які тягнуть за собою позбавлення особистого, майнового або організаційного характеру» [10, с. 6]. Натомість, І. В. Зелена намагається об'єднати обидва основні підходи, вважаючи, що юридична відповідальність – це «багатоаспектне правове явище, що ґрунтується на певних нормативних приписах, має регулятивний та/або охоронний характер і знаходить своє вираження або в дотриманні певних правових правил поведінки щодо їх непорушення (тобто обмеження дій особи задля певного блага), або в застосуванні до правопорушника відповідного виду примусу (тобто настання для особи закріплених у законодавстві негативних наслідків за скоєне правопорушення)» [11, с. 177]. Зазначений методологічний плюралізм у розумінні юридичної відповідальності обумовлює плюралізм поглядів на правову природу та сутність дисциплінарної відповідальності як такої та військово-дисциплінарної відповідальності, зокрема.

Незважаючи на відсутність універсального підходу до розуміння юридичної відповідальності, більшість вчених однакові у поглядах на її сутнісні ознаки. Зокрема, визнається, що юридична відповідальність: а) є наслідком порушення суб'єктом норми права; б) містить негативну оцінку дій чи бездіяльності суб'єкта; в) спирається на державний примус; г) об'єктивується у санкціях правових норм; г) реалізується на основі законодавчо визначених підстав та у законодавчо визначених формах. Зазначені ознаки властиві і військово-дисциплінарній відповідальності.

Розв'язуючи проблему установлення правової природи військово-дисциплінарної відповідальності, зазначимо, що розглядаємо її як специфічний (спеціальний) вид дисциплінарної відповідальності. Саме ж поняття дисциплінарної відповідальності найчастіше позиціонують як : а) елемент системи «влада-підпорядкування»; 2) засіб (інструмент) впливу на особу у разі вчинення нею дисциплінарного проступку; 3) обов'язок правопорушника зазнати несприятливих наслідків за порушення дисциплінарного припису. Так, І. О. Картузова, аналізуючи поняття дисциплінарної відповідальності державних службовців, визначає його як «заснавання державним службовцем позбавлень та обмежень особистого чи майнового характеру за здійснення дисциплінарного проступку або іншого порушення, за яке, згідно із законом, передбачається застосування заходів дисциплінарної відповідальності уповноваженими на те суб'єктами» [12, с. 9]. Професор І. Л. Бородін пов'язує дисциплінарну відповідальність із накладенням дисциплінарних стягнень на винного суб'єкта згідно чинного законодавства [13, с. 93–94]. М. О. Кабаченко, у контексті трудового права, сутністю дисциплінарної відповідальності вважає обов'язок правопорушника понести покарання за протиправне чи неналежне виконання ним трудових обов'язків [14, с. 42–43]. Натомість, А. О. Купріянова визначає дисциплінарну відповідальність державних службовців як «засіб впливу на неправомірну поведінку державних службовців за невиконання або неналежне виконання ними своїх службових обов'язків, перевищення повноважень, порушення обмежень, пов'язаних з проходженням державної служби, а також за вчинок, який порочить його як державного службовця» [15, с. 17–18]. Існують і інші підходи до поняття дисциплінарної відповідальності.

Аналіз представлених у літературі поглядів на ознаки дисциплінарної відповідальності дозволяє до їх переліку віднести те, що: а) підставою для настання дисциплінарної відповідальності є порушення установлених дисциплінарних норм, що належать до галузі службового, адміністративного, трудового права, або/чи порушення загального прядку управління; б) формою такого порушення є дисциплінарний проступок (дисциплінарне правопорушення); в) предметом посягання у випадку здійснення дисциплінарного проступку (правопорушення) завжди є інтерес, що проявляється у публічній сфері (зокрема, у процесі реалізації відносин служби, управління або/чи трудових відносин); г) найчастіше дисциплінарну відповідальність класифікують за особливостями правового статусу її суб'єктів-носіїв на загальну та спеціальну.

Аналізуючи військово-дисциплінарну відповідальність, більшість фахівців відносять її до категорії спеціальної, акцентуючи на публічно-правовому та міжгалузевому характері зазначеного інституту. Як слушно зазначає А. С. Колотік, специфіка зазначеного адміністративно-правового інституту полягає у тому, що військово-дисциплінарна відповідальність: а) з одного боку, є особливим видом юридичної відповідальності, з іншого – є частиною дисциплінарного примусу, що реалізується через заходи відповідальності, запобігання та відновлення; б) регулюється нормами, як правило, кількох галузей права; в) реалізується шляхом застосування дисциплінарних стягнень, які накладаються керівником [16, с. 89]. Розвиваючи зазначену ідею, підкреслимо, що публічно-правова природа військово-дисциплінарної відповідальності об'єктивується у цілому комплексі суспільно-правових явищ, які, будучи різнопорядковими і маючи різний вимір, підкреслюють специфічний (адміністративно-правовий, військово-правовий) характер військово-дисциплінарної відповідальності. Такими явищами, зокрема, є: 1) на рівні суспільного запиту – наявність відповідних вимог до рівня правової свідомості та правової культури військовослужбовців ЗС України, які мають демонструвати підвищені стандарти службової (військової) дисципліни; 2) у межах галузей адміністративного та військового права – наявність системи категорій

і понять, пов'язаних із військовою дисципліною, військовим управлінням, військовим порядком і правопорядком, військовими правопорушенням; 3) на нормативному рівні – наявність нормативних (статутних) приписів, які передбачають настання адміністративної відповідальності за вчинення дій, предметом посягання яких є військова дисципліна. Таким чином, приходимо до висновку, що у широкому розумінні військово-дисциплінарна відповідальність є засобом охорони цінностей і благ, захищати які призначені ЗС України; у вузькому – вона є засобом охорони правовідносин, що складають зміст військового обов'язку та специфічних взаємовідносин у військовому колективі, обумовлених порядком проходження служби.

Обґрунтовуючи авторську позицію щодо поняття військово-дисциплінарної відповідальності, відмітимо, що на сьогодні не існує законодавчо закріпленої її дефініції. У військовій енциклопедичній літературі дисциплінарна відповідальність військовослужбовців найчастіше визначається як особиста відповідальність військовослужбовців за проступки, пов'язані з порушенням військової дисципліни, норм моралі та військової честі. Авторитетні науковці В. П. Петков та О. В. Кривенко визначають зазначене поняття як «обов'язок військовослужбовця зазнати передбачених законом заходів дисциплінарного стягнення за порушення військової дисципліни або громадського порядку» [17, с. 89]. С. С. Тюрін під дисциплінарною відповідальністю військовослужбовців розуміє «особливий вид юридичної відповідальності, що поширюється на визначене коло спеціальних суб'єктів (військовослужбовців ЗСУ) та настає у результаті невиконання обов'язків, визначених наказами, статутами, Законами України, за умови, що відповідне діяння не має складу злочину» [7, с. 16]. На думку В. М. Александрова, дисциплінарна відповідальність військовослужбовців – це «вид юридичної відповідальності, який настає у разі невиконання (неналежного виконання) військовослужбовцем своїх службових обов'язків у формі порушення військової дисципліни або громадського порядку, і за який військовослужбовці несуть перед своїми начальниками відповідальність відповідно до службового підпорядкування у процесі реалізації останнім тих повноважень, які для цього надані їм державою» [1, с. 134].

Ураховуючи зазначене, а також ураховуючи закріплені у військово-дисциплінарному законодавстві зміст обов'язків військовослужбовців та їх командирів, під поняттям військово-дисциплінарної відповідальності пропонуємо розуміти особливий вид юридичної відповідальності, спрямований на забезпечення правомірної поведінки військовослужбовців під час виконання ними обов'язків військової служби, що реалізується у випадку порушення зазначеною та прирівняних до них категорією суб'єктів військової дисципліни, з метою відновлення усталеного порядку несення служби, військового порядку, правопорядку, порядку військового управління, а також з метою запобігання подальшим дисциплінарним та іншого роду правопорушенням. Виходячи із зазначеного, зміст військово-дисциплінарної відповідальності полягає у державному примусі (дисциплінарних стягненнях), який застосовуються визначеним порядком до військовослужбовця у разі вчинення ним дисциплінарного правопорушення (проступку), і який полягає у обов'язку правопорушника зазнати визначених законодавством обмежень, а також у обов'язку командира (військового начальника) належним чином відреагувати на виявлений факт порушення військової дисципліни. Вважаємо цілком слушною думку С. П. Пасіки, О. О. Опанасенко та О. С. Скиби про те, що «сутність дисциплінарної відповідальності військовослужбовців міститься у негативній оцінці державою неналежної поведінки військовослужбовця. Така поведінка суперечить вимогам військової дисципліни й виявляється в застосуванні до військовослужбовця владою уповноважених на то командирів і начальників передбачених законом заходів державного впливу – дисциплінарних стягнень [6, с. 52].

Формуючи перелік ознак військово-дисциплінарної відповідальності, зауважимо, що зазначену проблему вже намагалися розв'язати О. Т. Зима [3], В. К. Шкарпицька [4], М. С. Туркот [5], Б. В. Лавренко [18] та ін. Переосмислюючи та доповнюючи результати їх праці, до переліку ознак військово-дисциплінарної відповідальності відносимо: а) наявність особливого суб'єкта (військовослужбовці ЗС України та інші прирівняні до них категорії осіб, на яких поширюється дія Дисциплінарного статуту Збройних Сил України); б) обумовленість змістом службово-бойових завдань, які покладаються на ЗС України; в) пріоритет державних (національних, безпекових) інтересів над приватними інтересами суб'єкта-правопорушника; г) наявність відносин службової підпорядкованості між особою, що скоїла правопорушення, та суб'єктом дисциплінарної влади (командиром, військовим начальником); ґ) множинність суб'єктів, уповноважених притягувати до дисциплінарної відповідальності (крім командира (військового начальника), це може бути начальник гарнізону); д) необхідність і достатність підстав лише у вигляді вчинення військовослужбовцем дисциплінарного правопорушення (проступку); е) відсутність нормативного закріплення переліку складів військово-дисциплінарних правопорушень; є) спеціально-оперативний порядок накладання засобів дисциплінарного стягнення; ж) поєднання, у певних випадках, з адміністративною відповідальністю. Виділені ознаки дозволяють вважати, що у інституті військово-дисциплінарної відповідальності знаходить прояв відповідна (негативна) оцінка державою неналежної, невідповідної дисциплінарним вимогам поведінки військовослужбовців, що об'єктивується у застосуванні до правопорушників уповноваженими суб'єктами (командирами і військовими начальниками) передбачених законом заходів державного впливу – дисциплінарних стягнень. Зазначене, на нашу думку, складає сутність військово-дисциплінарної відповідальності.

Крім кваліфікуючих ознак, сутність поняття військово-дисциплінарної відповідальності об'єктивується через такі її характеристики, як її функції, мета та цілі. Беручи за основу представлені у літературі результати аналізу зазначених понять і категорій, під *функціями* військово-дисциплінарної відповідальності пропонуємо розуміти основні напрями дії указанного інституту на пов'язані із реалізацією військової служби суспільні відносини, у яких розкривається соціальне призначення військово-дисциплінарної відповідальності та через здійснення яких реалізуються її цілі і досягається мета. Відповідно, військово-дисциплінарна відповідальність реалізує: а) превентивну; б) регулятивну, в) виховну, г) стимуляційну (мотивуючу); ґ) санкційну (штрафну) функції. *Мета* військово-дисциплінарної відповідальності полягає у забезпеченні такого рівня військової дисципліни, який би гарантував бездоганне виконання покладених на ЗС України завдань та забезпечував би реалізацію засад і принципів військового управління, як у мирний, так і у воєнний час. *Цілями* військово-дисциплінарної відповідальності пропонуємо вважати ті конкретні результати, яких суб'єкти дисциплінарної влади бажають досягти у разі застосування до особи-правопорушника законодавчо передбачених заходів відповідальності, у контексті превентивного впливу на правопорушника та інших осіб, відновлення порядку військового управління, виконання завдань підвищення рівня військової дисципліни та військового правопорядку тощо.

У цілому, вважаємо, що подальше акумулювання знань про поняття, юридичну природу та особливості військово-дисциплінарної відповідальності дозволить сформувати цілісну картину знань про зазначений правовий інститут, сформувати його об'єктивну адміністративно-правову характеристику, визначити конкретні шляхи і напрями удосконалення нормативних, організаційних і процесуальних засад його реалізації.

Висновки. Беручи до уваги зазначене, приходимо до таких висновків:

1. Військово-дисциплінарна відповідальність є специфічним засобом забезпечення дисципліни і правопорядку у ЗС України та у прирівняних до них військових формуваннях, що опосередковується, з одного боку, обов'язком військовослужбовця зазнати передбачених законом заходів дисциплінарного стягнення за порушення військової дисципліни або/ та загального порядку управління; з іншого боку – обов'язком суб'єкта дисциплінарної влади (командира чи військового начальника) – певним чином відреагувати на зазначене правопорушення.

2. В основу дефініції військово-дисциплінарної відповідальності має бути покладено її розуміння у якості особливого виду юридичної відповідальності, спрямованого на забезпечення правомірної поведінки військовослужбовців під час виконання ними обов'язків військової служби, що реалізується у випадку порушення зазначеною та прирівняною до неї категорією суб'єктів військової дисципліни, з метою відновлення усталеного порядку несення служби, правопорядку та порядку військового управління, а також із метою запобігання подальшим дисциплінарним та іншого роду правопорушенням.

3. Як елемент військового управління, військово-дисциплінарна відповідальність є актом реагування держави у вигляді дій уповноваженої посадової особи, що настає у разі здійснення військовослужбовцем дисциплінарного проступку (правопорушення), і полягає у обов'язку порушника зазнати визначених законодавством позбавлень чи обмежень матеріального чи морального характеру.

4. Інститут військово-дисциплінарної відповідальності у широкому розумінні є засобом охорони цінностей і благ, захищати які призначені ЗС України; у вузькому – є засобом охорони правовідносин, які складають зміст військового обов'язку та специфічних взаємовідносин у військовому колективі, визначених порядком проходження військової служби. Відповідно, військово-дисциплінарна відповідальність належить до категорії спеціального виду дисциплінарної відповідальності та має публічно-правовий характер.

5. Сутність військово-дисциплінарної відповідальності, як правового явища та адміністративно-правового інституту, об'єктивується через її функції, мету та цілі. Військово-дисциплінарна відповідальність виконує а) превентивну; б) регулятивну, в) виховну, г) стимуляційну (мотивуючу); г) санкційну (штрафну) функції. Мета військово-дисциплінарної відповідальності полягає у забезпеченні такого рівня військової дисципліни, який би гарантував точне і безумовне виконання ЗС України службово-бойових завдань, інших завдань за призначенням, та забезпечував би реалізацію засад і принципів військового управління, як у воєнний, так і у мирний час.

Цілями військово-дисциплінарної відповідальності пропонуємо вважати ті конкретні результати, яких суб'єкти дисциплінарної влади бажають досягти у разі застосування до особи-правопорушника законодавчо передбачених заходів відповідальності, у контексті превентивного впливу на правопорушника та інших осіб, відновлення порядку військового управління, виконання завдань підвищення рівня військової дисципліни та військового правопорядку тощо.

6. Існує потреба у подальшій розробці теорії військово-дисциплінарної відповідальності з тим, щоб на основі формування об'єктивного і цілісного знання про зазначене правове явище та інститут галузей адміністративного і військового права удосконалити нормативні, організаційні та процесуальні засади його реалізації.

Список використаних джерел:

1. Александров В.М. Військова служба як особливий вид державної служби в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00. 07. – адміністративне право і процес; фінан-

сове право; інформаційне право. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2009. 196 с.

2. Коломієць В.М. Забезпечення правопорядку в Збройних Силах України: дисерт. ... канд. юрид. наук за спец. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Західноукраїнський національний ун-т. Тернопіль, 2020. 204 с.

3. Зима О.Т., Квасильчук Д.Б., Васютін В.О. Щодо ознак дисциплінарної відповідальності військовослужбовців. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 11. С. 418–421.

4. Шкарпицька В.К. Особливості дисциплінарної відповідальності військовослужбовців. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. Т. 2, № 6. С. 165–168.

5. Туркот М. С. Розмежування адміністративної і дисциплінарної відповідальності військовослужбовців. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2017. № 1(47). С. 40–47.

6. Пасіка С.П., Опанасенко О.О., Скиба О.С. Деякі питання правового регулювання накладення дисциплінарних стягнень на військовослужбовців Збройних Сил України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія право. 2018. Вип. 50. Том 2. С. 50–53.

7. Тюрін С.С. Дисциплінарна відповідальність військовослужбовців Збройних Сил України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Харків, Нац. ун-т внутр. справ. 2002. 19 с.

8. Велика українська енциклопедія. Тематичний реєстр гасел з напрямку «Юридичні науки» / Укладачі: Бабка В. Л., Шумило М. М.; за ред. д. і. н., проф. Киридон А. М. К: Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2017. 152 с.

9. Загальна теорія держави та права / За ред. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченка, О.В. Петришина. Харків: Право. 2009. 584 с.

10. Лук'янець Д.М. Типологія юридичної відповідальності. *Юридична Україна*. 2004. № 3. С. 4–10.

11. Зелена, Ірина. Поняття юридичної відповідальності у приватному праві. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 1. С. 176–181.

12. Картузова І.О. Дисциплінарна відповідальність державних службовців: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Одеська держ. юрид. академія. Одеса, 1999. 18 с.

13. Бородін І.Л. Дисциплінарна відповідальність та дисциплінарне провадження. *Право України*. 2006. № 12. С. 93–98.

14. Кабаченко М.О. Особливості дисциплінарної відповідальності. *Право та державне управління*. 2013. № 1 (10). С. 40–43.

15. Купріянова А.О. Правове регулювання дисциплінарної відповідальності державних виконавців: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2019. 28 с.

16. Колотік А.С. Проблеми визначення поняття «дисциплінарна відповідальність військовослужбовців». *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 1. С. 87–91.

17. Петков В.П., Кривенко О.В. Дисципліна як гарант у профілактиці правопорушень. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2001. № 3. С. 87–91.

18. Лавренко Б.В. Теоретико-правові підстави та умови спеціальної дисциплінарної відповідальності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків. 2018. 21 с.